

Palas, Karel

[Kopecký, Milan. *České humanistické drama*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1989-1990, vol. 38-39, iss. D36-37, pp. 117-118

ISBN 80-210-0205-0

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107960>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

(s. 99). Dva základní postupy, totiž postup generační a epopejový, a jejich realizace v dílech literatury 20. století, jsou pak předmětem dalšího zkoumání. Položena je i otázka vztahu mezi rodovým, rodinným a generačním románem a jejich poměru ke kronice. Díla, na kterých tu Pospíšil demonstuje své názory, jsou početná a různorodá (z českých autorů jsou zvoleni Vl. Neff, A. M. Tilschová, M. Majerová). Autor monografie poukazuje i na to, že „kroniky jako principu výstavby textu může být také využito v sociálně psychologickém románu, který analyzuje mezilidské vztahy v určitém konkrétním prostředí a stává se znakem obecnějších společenských skutečností“ (s. 110). Všímá si zajímavě kroniky jako podloží mýtu (s. 112—117).

V druhé části páté kapitoly sleduje Pospíšil románovou kroniku v poválečné literatuře. Vhodně upozorňuje, že dialog mezi kronikovou lokalitou a světem, příznačný pro kroniku 19. století a mající do značné míry konzervativní zaměření, je už koncem 19. a na počátku 20. století porušován, a proto dochází v literatuře 20. století k dalšímu vývoji kronikového žánru: „Románová kronika má ve 20. století dvoji podobu: buď zůstává přestupní stanicí žánrů, nebo otvírá své hranice a přerůstá v jiné žánry, anebo se konečně stává součástí složitých slovesných celků.“ (S. 119) Povahu kronikové lokality ozřejmuje Pospíšil např. na nových dílech z literatur SSSR, z české a slovenské literatury na knihách P. Jilemnického, V. Mináče, B. Říhy, J. Kozáka a J. Matějky. Vidí přitom 3 podoby tradiční kronikové scenerie: jednak se kroniková scenerie přetvořila vnějškově novými postupy, reagujícími na novou společenskou situaci, jednak tradiční kronikovou lokalitu zachovala, jednak se vnitřně přetvářela tím, že do kronikové lokality přicházel „velký svět“ (viz. s. 126). Dále se pak zabývá kronikovým časem (je to otázka velmi důležitá i z hlediska jiných žánrů, např. memoárů) nebo postavou kronikáře: „Románovou kroniku v socialistické literatuře charakterizuje zvýšená míra subjektivizace vypravěče, subjektivizace, která tu však slouží vyšší míře objektivity, celistvému uchopení skutečnosti.“ (S. 129.) Kniha je uzavřena posouzením „klíčového atributu románové kroniky“, což je „dialog mezi lokalitou a „velkým světem““ (s. 131).

Monografie je pojata široce a vychází z bohaté odborné literatury, proto odpovídá také na řadu teoretických otázek, jež je možno aplikovat při studiu dalších epických žánrů. Široké je také vymezení žánru kroniky (posuzováno podle rozebíraných děl), přičemž jsou vyloučeny a sledovány všechny jeho základní žánrové znaky. Autor postupuje logicky jak v oblasti teoretické, tak pokud jde o kroniku a její začlenění do časové linie literárního vývoje. Pozoruhodná je snaha o zařazení románové kroniky do nejsoučasnějšího literárního vývoje. K některým problémům se autor v průběhu výkladu vrací a osvětluje je v nových dimenzích. Důkladnost výkladů tkví často v tom, že autor srovnává protikladné nebo podobné jevy, vytváří dvojice, na nichž může výklady dokumentovat. Celkově posuzováno je Pospíšilova práce příspěvkem k poválečné teoretické literatuře po stránce metodologické, tematické i z hlediska interpretace konkrétních literárních děl.

Vlastimil Válek

Milan Kopecký: České humanistické drama. Odeon (Živá díla minulosti, sv. 104), Praha 1987, 374 s. + 24 obrazových příloh.

Z nečetných novodobých edic české dramatické produkce renesanční doby je výbor připravený Milanem Kopeckým zatím nejobsáhlejší. Z hutného úvodu vydavatelova (s. 7—24; množství věcných informací v něm snesených ani všestranné charakteristiky konkrétních textů neodsouvají do pozadí podstatné rysy historického ukotvení a dalšího vývojeového směřování českého renesančního dramatu), z výběru skladeb i ze způsobu jejich prezentace dnešnímu čtenáři a také z vydavatelova kritického aparátu i komentáře (s. 337—373) je patrné, že jde o edici, která je zatímním završením pro širší veřejnost méně viditelného mnohaletého vydavatelova úsilí badatelského. M. Kopecký přistoupil k přípravě tohoto výboru po více než třicetiletém detailním studiu české renesanční literatury, v němž zřetel k dramatické tvorbě zaujímá u něho trvale přední místo. Výsledky své výzkumné činnosti, uložené do řady dílčích studií i knižních monografií, M. Kopecký později syntetizoval ve vysokoškolském skriptu *Starší české drama* (Brno, UJEP 1981, 1987²). Na tomto dlouhodobém soustředěném vlastním výzkumu staví jeho nejnovější publikace.

Editor v ní zveřejňuje z rukopisů nebo starých tisků v chronologickém sledu dvanáct skladeb vzniklých v časovém úseku od sklonku první poloviny 16. stol. do začátku 17. stol., přičemž tři z nich (1., 3. a 8.) vycházejí tiskem v nové době poprvé. Je to (1) *Hra pěkných přípovědek Mikuláše Konáče z Hodíškova*, vybudovaná na slovním sporu Chudoby a Štěstí, (2) *Tragedie neb Hra žebračů s výrazným sociálně kritickým vyzněním*, (3) biblické drama Jana Záhrobského z Těšinu *Héli*, (4) *Komedia aneb Hra kratičků Šimona Lomnického z Budče*, (5) fraškovitý *Selský masopust*, Tobiáše Mouřenina z Litomyšle (6) *Historia kratochvilná o jednom selském pacholku a od téhož autora* (7) *Vejestupný syn*, dále první česká interludia (8) *Helluo a Judaeus*, (9) *Polapená nevěra* a konečně (10—12) *Dialogi variarum personarum*.

Kopeckého výbor (i když vydavatel ponechal stranou hry Pavla Kyrmežera a Jiřího Tesáka Mošovského — zřejmě s ohledem na rozsahové možnosti edice a především proto, že skladby připomenutých autorů jsou dostupné z vydání Mileny Cesnakové-Michalcové z 50.—70. let našeho století) umožňuje dnešním čtenářům, aby si utvořil opravdu plastický obraz české dramatické tvorby renesančního období. Ta je zde představena ve své tematické i žánrově rozrůzněnosti (biblické drama, světské hry z vesnického i městského prostředí), s různou mírou divadelnosti (kolísající od literárního dialogu až po skutečný tvar dramatický), ve svém sepětí s domácím dramatem doby předhusitské (patrně je zvláště ve hře Šimona Lomnického), v četných vazbách k soudobé dramatické evropské (hlavně německé i polské) a se svým vlivem na další vývoj českého dramatu (především na polodivovou tvorbu pobělohorské doby).

Přes připomenutou pestrost skladeb a různou provenienci zdrojů, z nichž větší jejich část čerpala, vykazují hry pojaté do výboru řadu shodných rysů. Snad nejmarkantnější je jejich velká otevřenost vůči soudobému světu. V Tragedii aneb Hře žebračů, v Selském masopustu i v dalších skladbách (včetně her s náměty převzatými z bible) je pozoruhodné množství konkrétních detailů obrazějících skutečný soudobý život na venkově i ve městě, cenných zvláště pro kulturní historii, etnografii a folkloristiku. Nejde však jen o jednotlivé tematické prvky. Rovněž ideová problematika her i autorský přístup k ní svědčí o tom, že české drama doby renesanční nejen obráželo soudobou skutečnost, ale také spoluvytvářelo tehdejší duchovní klima založené na vědomí potřeby koexistence v složitě diferencovaném celku.

Alespoň připomenutí zaslouhuje pořadatelova intence, vyjádřená v samém začátku vydavatelských poznámek. Není bez zajímavosti, že Jirečkova edice (Staročeské divadelní hry I, 1878), pořízená v době, kdy historismus patřil k výrazným rysům českého myšlení, byla motivována záměry výhradně učeneckými. Naproti tomu Kopeckého výbor vychází v situaci, kdy řada skutečností se zdá svědčit, že v duchovní sféře dnešní dominuje — nejen povrchově — ahistorismus, a přece vydavatel svou publikaci spojuje s širšími aspiracemi: „Cílem této knihy je zpřístupnit dnešnímu čtenáři významná dramatická díla z období renesance a dát tím podnět k jejich dalšímu zkoumání a eventuálně i k moderním divadelním adaptacím“ (s. 337). Předpoklad možnosti, že se výbor setká s aktivním ohlasem i u dnešních divadelníků, není v tomto případě z oblasti zbožných přání; k sympatickým rysům Kopeckého spisu patří mj. i to, že se nespokojuje výkladem editovaných textů jako jevů literárněhistorických, ale stopuje rovněž jejich inspirativní přitažlivost pro moderní umění a její doklady nachází v tvorbě E. F. Buriana, O. Máchy i v umění naší přítomnosti.

Karel Palas

Jan Jakub Canis: Knížka o studiu práva. Blok, Brno 1986, 24 s.

Za jeden z nejnáměšších a nevýznamnějších objevů v dějinách lidstva považujeme knihtisk. Přispěl nejen k rychlejšímu a většímu rozvoji vědy a vzdělání, ale napomáhal i snazšímu styku širokého okruhu čtenářstva s literárními hodnotami. Již z předchozích století jsou doloženy pokusy Číhanů o mechanické rozšíření textů. Teprve však 15. století, nesoucí s sebou rozmach hospodářský a kulturní spojený s rozkvětem vrstvy měšťanstva, zvýšilo úsilí o levnější a rychlejší rozmnožování jak textů denní potřeby, tak textů uměleckých a vědeckých. Guttenbergův vynález se klade do období kolem roku 1445.

Jednou z příznivých podmínek poměrně rychlého rozšíření knihtisku v Čechách a na Moravě byl rozvoj školství, zvláště ve městech, a s ním spojený růst počtu čtení schopných jedinců. Po Plzni a Vimperku knihtisk zakotvil i na Moravě. Průkopníkem moravského knihtisku se stalo Brno (v Praze se začalo tisknout o rok později v roce 1487). Dne 7. října 1486 zde byla vytištěna, pravděpodobně tiskaři Matthiasem Preinleinem a Konradem Stahelem, první kniha na Moravě, Agenda Olomucensis. Ani Preinlein, ani Stahel nebyli začátečníky v černém umění. Svě vědomosti a dovednosti si do Brna přinesli ze svých předchozích působišť, zejména z renesančního Benátek. Tisky, které produkovala brněnská tiskárna v prvotiskovém období (do roku 1500), jsou buď německé, nebo latinské. Tato evropská univerzálnost svědčí o zhotovování tisků na zakázku institucí z jiných blízkých kulturních center, kde se knihtisk ještě neuchytil.

K 500. výročí brněnského knihtisku vybral a doslovem opatřil Milan Kopecký traktát Jana Jakuba Canise *De modo in iure studendi libellus*, vytištěný v Brně roku 1488. Přepis tohoto latinského humanistického spisku a jeho první překlad pořídila Jana Nechutová. Tak se v edici paralelně objevují vybrané pasáže originálního textu a jeho českého překladu. Již z názvu je patrné, že ani tento světský naučný text (návod pro nastávající studenty práv) italského právníka, přednášejícího na univerzitě v Padově, nebyl určen pro potřeby Brna, kde v té době univerzita neexistovala. Z tohoto faktu vychází i jedna ze dvou otázek, které v doslovu Milan Kopecký položil: Komu byl tisk určen? Kopecký předpokládá objednávku blízkých univerzitních měst (Bratislava, Krakova, Vídně), kde se tehdy netisklo. Druhá otázka zní: Jak se Canisův text do Brna dostal? Zde nabízí